

CYBERLEKCJE

3.0

Scenariusz lekcji

Niebezpieczne i szkodliwe treści

NASK

 cyber
profilaktyka
NASK

Ministerstwo
Cyfryzacji

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Scenariusz lekcji dla szkół ponadpodstawowych

Scenariusz opracowany w ramach projektu „Działania wspierające nauczanie o cyberbezpieczeństwie”

Autorka scenariusza: Agata Arkabus, Bernardetta Czerkawska

Redakcja merytoryczna: Cyberprofilaktyka NASK (Dział Profilaktyki Cyberzagrożeń), Dział Budowania Świadomości Cyberbezpieczeństwa

Redakcja językowa, dostępność (WCAG): Diana Kania, Marta Danowska

© NASK – Państwowy Instytut Badawczy

Warszawa 2023

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne (CC BY-NC) 4.0 Międzynarodowe

NASK – Państwowy Instytut Badawczy

ul. Kolska 12

01-045 Warszawa

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Spis treści

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć	3
Informacje na temat zajęć	4
Cele ogólne powiązane z podstawą programową	4
Język polski	4
Informatyka	4
Etyka.....	5
Cele szczegółowe powiązane z podstawą programową	5
Kompetencje kluczowe	5
Cele zajęć w języku ucznia:.....	6
Kryteria sukcesu dla ucznia/uczennicy:	6
Wskazówki do przeprowadzenia zajęć:	6
Metody/techniki pracy	7
Formy pracy	7
Środki dydaktyczne	7
Opis przebiegu zajęć/lekcji.....	8
Wprowadzenie	8
Część główna	9
Podsumowanie	11
Komentarz metodyczny	12
Sposoby oceniania.....	12
Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE).....	12
Bibliografia/Netografia.....	13

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Temat: **Niebezpieczne i szkodliwe treści**

Klasa: **szkoła ponadpodstawowa**

Czas realizacji: **2 x 45 minut**

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć

Zasoby internetowe to globalny zbiór wszelkich informacji.

Wśród wielu wartościowych materiałów niestety znajdują się również treści zwane przez specjalistów niebezpiecznymi i szkodliwymi. Należą do nich m.in.: materiały obrazujące przemoc i agresję, treści nawołujące do samookaleczeń, samobójstw czy zachowań szkodliwych dla zdrowia oraz pornografia, patostreamy i fake newsy. Nie zawsze zdajemy sobie sprawę, że te ostatnie, zwane również fałszywymi wiadomościami, należą do zbioru treści szkodliwych. W ostatnim czasie fake newsy udostępniane są w sieci wyjątkowo często. Dotyczą one obraźliwych i prześmiewczych, a przede wszystkim nieprawdziwych informacji, niejednokrotnie wpływających na budowanie opinii społeczeństwa lub wybranej grupy odbiorców.

Niepokoje zwłaszcza fakt, że zarówno wśród nadawców, jak i odbiorców tego typu wiadomości są też dzieci i młodzież. Fake newsy publikowane są głównie w mediach, a w szczególności w Internecie. Pojawiają się one w portalach społecznościowych, gdzie bardzo szybko zostają udostępniane przez internautów. Duży odsetek użytkowników social mediów stanowią młodzi ludzie. Stają się oni więc potencjalnymi odbiorcami fałszywych wiadomości.

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Prowadzenie edukacji w zakresie informowania i przestrzegania przed nieprawdziwymi informacjami to ważne i odpowiedzialne zadania nauczycieli i wychowawców. Warto zwrócić uwagę uczniom, że internetowe informacje bywają przekłamane, a często wręcz nieprawdziwe. Należy więc korzystać ze sprawdzonych źródeł i stron internetowych oraz za każdym razem zastanowić się nad wiarygodnością informacji, zanim udostępni się ją kolejnym osobom.

Informacje na temat zajęć

Cele ogólne powiązane z podstawą programową

Język polski

II. Kształcenie językowe

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 8) rozróżnia pojęcia manipulacji, dezinformacji, postprawdy, stereotypu, bańki informacyjnej, wiralności; rozpoznaje te zjawiska w tekstach i je charakteryzuje;

Informatyka

V. Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa. Zakres podstawowy. Uczeń:

- 4) opisuje szkody, jakie mogą spowodować działania pirackie w sieci, w odniesieniu do indywidualnych osób, wybranych instytucji i całego społeczeństwa.

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Etyka

4. Etyka a nauka i technika. Uczeń:

- 1) podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych;
- 3) identyfikuje i analizuje wybrane problemy moralne związane z postępem naukowo-technicznym (np. problem ochrony prywatności, ochrony praw autorskich, cyberprzemocy, rozwój sztucznej inteligencji, transhumanizm).

Cele szczegółowe powiązane z podstawą programową

Uczeń:

- rozpoznaje formy informacji udostępnionych w Internecie;
- wymienia niebezpieczne i szkodliwe treści w Internecie;
- zna instytucje pomagające młodzieży w sytuacjach kontaktu z niebezpiecznymi i szkodliwymi treściami;
- rozumie fake news jako zagrożenie internetowe;
- wyszukuje potrzebne informacje w zasobach internetowych;
- aktywnie uczestniczy w dyskusji;
- zna konsekwencje udostępniania fake news.

Kompetencje kluczowe

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje językowe;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Cele zajęć w języku ucznia:

1. Wyjaśnię na przykładach, co to jest fake news i deepfake.
2. Znam instytucje, do których mogę się zgłosić z prośbą o pomoc w sytuacji kontaktu ze szkodliwymi treściami.
3. Wiem, jak się chronić przed niebezpiecznymi i szkodliwymi treściami w Internecie.

Kryteria sukcesu dla ucznia/uczennicy:

1. Potrafię wyjaśnić różnice między fake newsem i deep newsem.
2. Umiem wyjaśnić zadania dwóch instytucji, do których mogę się zgłosić w razie zetknięcia ze szkodliwymi lub niebezpiecznymi treściami w Internecie.
3. Omawiam dwa najskuteczniejsze – moim zdaniem – działania, które mogą mnie ochronić przed niewłaściwymi treściami w sieci.

Wskazówki do przeprowadzenia zajęć:

- Ważne jest, aby podczas zajęć uczniowie mieli dostęp do urządzeń mobilnych lub komputerów w celu wyszukiwania informacji oraz udziału w interaktywnym quizie.

ROZSZERZENIE: Wypracowane w podsumowaniu lekcji działania mogą stać się inspiracją do kolejnych zajęć realizowanych na terenie szkoły, np. metodą projektu.

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Metody/techniki pracy

- opis;
- rozmowa;
- pogadanka;
- dyskusja;
- metoda problemowa – metaplan;
- metoda praktyczna.

Formy pracy

- indywidualna;
- grupowa, trójki i pary.

Środki dydaktyczne

- [karta pracy „Oświadczenie”](#);
- [karta pracy „Prawda czy fałsz?”](#);
- [karta pracy „Pomagamy”](#);
- ulotka [„Fake newsy, bańki informacyjne, teorie spiskowe. Jak nie dać się nabrać na fałszywe treści w Internecie”](#);
- [karta pracy „Uwaga! To fake news!”](#);
- [karta pracy „Rozpowszechnianie fałszywych informacji”](#);
- [karty pracy „METAPLAN”](#);
- [infografika „Szkodliwe treści”](#);
- telefony komórkowe lub komputery z dostępem do Internetu.

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Opis przebiegu zajęć/lekcji

Wprowadzenie

Nauczyciel przed rozpoczęciem spotkania informuje uczniów: „Otrzymałam informację od przełożonego (dyrektora szkoły), że uczniowie muszą zapoznać się z oświadczeniem dotyczącym nowych zasad organizacji placówki, a następnie je podpisać”. Nauczyciel wyświetla treść oświadczenia na ekranie lub rozdaje uczniom wydruki ([karta pracy „Oświadczenie”](#)):

W związku z trudną sytuacją finansową szkoły zobowiązuję się do pozostania w szkole dwa razy w tygodniu po zakończonych zajęciach lekcyjnych w celu posprzątkania pomieszczeń szkolnych (szatnia, korytarze, toalety). Sytuacja ta związana jest z oddelegowaniem pracowników obsługi do innych placówek.

Podpis ucznia:

Data:

Nauczyciel obserwuje reakcje uczniów. Przepuszczalnie uczniowie będą niezadowoleni lub potraktują oświadczenie jako żart.

Nauczyciel rozpoczyna dyskusję wokół pytań:

- Dlaczego miałyby to być żart?
- Co miałyby być nieprawdą?
- Co świadczy o wiarygodności tej informacji?

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Część główna

1. Po wyciszeniu emocji nauczyciel na tablicy wyświetla/pisze hasło: FAKE NEWS. Zaprasza do dyskusji i dzielenia się wiadomościami na powyższy temat: czym są według uczniów fake newsy, gdzie się z nimi spotkali, czy doświadczyli odbioru tego typu informacji. Nauczyciel informuje, że takie informacje należą do tzw. treści szkodliwych i niebezpiecznych, które są udostępniane w sieci.
2. Nauczyciel prosi uczniów, by indywidualnie zastanowili się, jakie mogą być skutki fake newsów. Następnie łączy osoby w trójki i prosi o przedyskutowanie propozycji uczniów. Po upływie wyznaczonego czasu prosi trójki o prezentacje swoich refleksji. Uczniowie mogą zwracać uwagę np. na: różnorodne nastroje i emocje odbiorców; wywołanie fali opinii i komentarzy; wpływ na dokonywanie wyborów (np. politycznych); bezmyślne udostępnianie informacji w sieci przez internautów; fałszywe oskarżenia; szkody finansowe dla firm (fałszywe reklamy o produktach); manipulacja; ośmieszanie, np. memy; zakłamanie rzeczywistości itp.
3. Nauczyciel prosi uczniów o stworzenie definicji nielegalnych i szkodliwych treści. Propozycje zapisuje na tablicy i ewentualnie uzupełnia.

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

4. Nauczyciel zwraca uwagę, że nielegalne i szkodliwe treści mogą wpływać poważnie na zdrowie fizyczne i psychiczne. Szczególnie ważne w tym zakresie są emocje, które towarzyszą młodym ludziom podczas kontaktu z takimi materiałami. Prezentuje [infografikę „Szkodliwe treści”](#). Następnie prosi uczniów o wyszukanie w Internecie osób lub instytucji, które pomagają dzieciom i młodzieży w przypadku problemów psychicznych wywołanych kontaktem ze szkodliwymi i niebezpiecznymi treściami. Nauczyciel rozdaje [karta pracy „Pomagamy”](#) – następuje praca w małych grupach. Po zakończeniu pracy uczniowie prezentują znalezione informacje.
5. Nauczyciel przybliży uczniom zagadnienie deepfake, polegające na modyfikacji i obróbce różnych materiałów, w tym również pornograficznych. Może skorzystać z [definicji w Wikipedii](#).
6. Uczniowie otrzymują [kartę pracy „Prawda czy fałsz?”](#). Ich zadaniem jest przyporządkowanie odpowiednich terminów do materiału źródłowego. Termin do dopasowania: opinia; informacja; fake news; sondaż. Uczniowie po zakończonej pracy odczytują przyporządkowane odpowiedzi.
7. Nauczyciel omawia główne problemy dotyczące fake newsów, wykorzystując ulotkę [„Fake newsy, bańki informacyjne, teorie spiskowe. Jak nie dać się nabrać na fałszywe treści w Internecie”](#). Zwraca uwagę, że tego typu informacje zaliczane są do niebezpiecznych i szkodliwych treści dostępnych w Internecie.
8. [Karta pracy „Uwaga! To fake news!”](#) – praca w grupach. Uczniowie otrzymują karty pracy podzielone na obszary: zdrowie; edukacja; sport; celebryci; nauka; gry online. Każdy zespół będzie pracował nad jednym zagadnieniem. Zadaniem uczniów jest wymyślenie i napisanie fałszywej informacji. Następnie liderzy grup odczytują ją na forum klasy. Nauczyciel zwraca uwagę, że w dzisiejszych czasach,

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

przy wykorzystaniu Internetu i dostępu do urządzeń mobilnych, fałszywe informacje tworzone są i rozpowszechniane w bardzo szybkim tempie.

9. [Karta pracy „Rozpowszechnianie fałszywych informacji”](#) – praca w parach. Uczniowie otrzymują karty, na których wpisują znaczenie (definicję) następujących zagadnień: trollowanie; bot; sztuczna inteligencja. Uczniowie, korzystając z urządzeń mobilnych, wyszukują informacje i zapisują na kartach. Następnie odczytują swoje odpowiedzi, które nauczyciel komentuje i omawia.

Podsumowanie

1. Co powinniśmy wiedzieć o fake newsach – metaplan. Nauczyciel łączy uczniów w grupy i prosi, aby zastanowili się, jak skutecznie podnosić wiedzę o fake newsach? Każda grupa wykonuje pracę [karty pracy „METAPLAN”](#).

Po upływie wyznaczonego czasu nauczyciel zapisuje na tablicy propozycje działań, jak propagować wiedzę o ochronie przed fake newsami.

2. Nauczyciel zapisuje na tablicy (lub rysuje ikony) kosza i walizki. Rozdaje uczniom po dwie karteczki samoprzylepne i prosi ich o zapisanie:
 - do walizki – to, co było dla mnie cenne na dzisiejszej lekcji, to, co ze sobą wezmę, bo to ważna wiedza/umiejętności;
 - do kosza – to, z czego nie skorzystałam/skorzystałem dzisiaj.

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Komentarz metodyczny

Sposoby oceniania

- ćwiczenia pisemne wykonywane podczas lekcji;
- umiejętność wyszukiwania informacji;
- odpowiedzi na pytania i aktywność podczas lekcji;
- umiejętność prowadzenia dyskusji.

Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)

Uczniowie ze SPE mogą otrzymać wydrukowane fragmenty opracowań do zadania w ramach karty pracy „Rozpowszechnianie fałszywych informacji” w celu dogodnego dostępu do treści.

CYBERLEKCJE 3.0

Niebezpieczne i szkodliwe treści

Bibliografia/Netografia

- [„Fake news – czym jest i jak go rozpoznać?”](#) [online, dostęp z dn. 5.07.2023].
- [„Fake newsy, bańki informacyjne, teorie spiskowe. Jak nie dać się nabrać na fałszywe treści w Internecie”](#) [online, dostęp z dn. 5.07.2023].
- Piechna J., (2019), [„Szkodliwe treści w Internecie. NIE AKCEPTUJĘ, REAGUJĘ!”](#), Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy [online, dostęp z dn. 5.07.2023].
- Rywczyńska A., Wójcik Sz., (2018), [„Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży online. Kompendium dla rodziców i profesjonalistów”](#), Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę [online, dostęp z dn. 5.07.2023].
- Wasiuta O., Wasiuta S., (2019), [„Deepfake jako skomplikowana i głęboko fałszywa rzeczywistość”](#), „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis” nr 9(3) [online, dostęp z dn. 5.07.2023].
- Wrzosek M. (red.), (2019), [„Zjawisko dezinformacji w dobie rewolucji cyfrowej. Państwo. Społeczeństwo. Polityka. Biznes”](#), Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy [online, dostęp z dn. 5.07.2023].